

ШЕРМУҲАММАД МУНИС ҒАЗАЛЛАРИНИНГ НАШР ВАРИАНТЛАРИ ХУСУСИДА

Ғиёсиддин ШОДМОНОВ

Филология фанлари бўйича (PhD) фалсафа доктори

Қарши давлат университети

Қарши, Ўзбекистон

shodmonov786@gmail.com

Аннотация

Мақолада Шермуҳаммад Мунис девони қўлёзма манбалари ва уларнинг нашрларга берилиш масаласига диққат қаратилган. Шунингдек, унда мавжуд нашрлар ўзаро қиёсланиб, учрайдиган хато ва камчиликлар атрофлича таҳлил қилинган.

Таянч сўзлар: Мунис, девон, қўлёзма, тошбосма, манба, нашр, сайланма, ғазал, жанр, байт, мисра.

ОБ ИЗДАТЕЛЬСКИХ ВАРИАНТАХ ГАЗЕЛЕЙ ШЕРМУҲАММАДА МУНИСА

Ғиёсиддин ШОДМОНОВ

Доктор философии (PhD) по филологическим наукам

Каршинский государственный университет

Карши, Узбекистан

shodmonov786@gmail.com

Аннотация

В статье рассматривается вопрос о рукописных источниках дивана Шермухаммада Муниса и об их издании. Вместе с тем, сопоставляюися имеющиеся издания и подробно анализируются встречающиеся ошибки и недостатки.

Ключевые слова: Мунис, диван, рукопись, литография, источник, издание, избранные, газель, жанр, бейт, строка.

Қўлёзма фондларда олиб борилган тадқиқотларга кўра, “Мунису-л-ушшоқ” девонининг бир қанча қўлёзма манбалари бугунгача етиб келган ва яхши сақланган. Мазкур нусхалар орасида учта девон қўлёзмаси бошқаларига қараганда мукамаллик касб этади. Шу боис илмда улардан истифода этиб келинмоқда. “Мунису-л-ушшоқ” девони устида бир қадар тадқиқот ўтказган адабиётшунос Н.Жумахўжа ҳам ана шу учта манба – 1330, 940 ва 63 рақамли нусхалар таянч бўла олиши мумкинлигини таъкидлайди [2;7]. Олимнинг қайдларига кўра, шоир ижодиётини ҳар томонлама, хусусан, поэтик хусусиятлари жиҳатдан тадқиқ этишда улар энг мўътабар манбалар бўлиши

мумкин. Шу нуқтаи назардан, Мунис девонидан “Сайланма” нашр эттиришда адабиётшунос Ю.Юсупов ҳам юқорида кўрсатилган дастлабки икки манбага биринчи навбатда мурожаат қилган.

Алоҳида таъкидлаш зарурки, мазкур қўлёзма ва тошбосма (инв. 63)лар орасида 940 рақамдаги нусха Мунис поэтик меросини мукаммал даражада акс эттирувчи манба эканлиги билан эътиборга лойиқ. Мазкур девон нусхаси шоир ҳаётлик вақтида, яъни 1813-1814 йиллар давомида кўчирилган бўлиб, унда илк девон дея аталган [2;7] нусхага кирган ва кейинги яратилган барча асарлари тўлиқ ўрин олган. Шу боис у илмда мукаммал девон дея эътироф қилинади.

“Мунису-л-ушшоқ” девонида ҳеч бир лирик жанр ғазал сингари кенг ўрин эгалламайди. 1804-1805 йилларда кўчирилган дастлабки (инв.1330) девонида 204 та, мукаммал (инв.940) девонида эса 679 та ғазал мавжуд. Агарда илк девондан мукаммал девонга кўчмаган ғазалларни қўшиб ҳисобласак, Мунис ғазалиётининг умумий сони 700 дан ошиб кетади. Шу далилнинг ўзиёқ шоир ижодида ғазал жанрининг етакчилиқ қилганини кўрсатади.

Таъкидланганидек, Мунис девонида ғазал жанри алоҳида ўринга эга ва уларни тўлиқ ўрганиш шоир бадий тафаккури, ижодий такомили ва даврнинг ижтимоий-сиёсий манзараси ҳақида тўлиқ тасаввур ҳосил қилиш баробарида адабиёт илмининг ривожланишига ҳам сезиларли ҳисса қўшиши билан катта аҳамиятга эга. Бироқ ана шундай улкан мерос бугунги кунгача етарлича тадқиқ қилинмади. Шоир ижодини ўрганиш, асарларидан намуналар чоп эттириш ишлари ўтган асрнинг эллигинчи йилларидан бошланган бўлса-да, унинг девонида ҳали жуда кўп ғазаллар фанга номаълумлигича қолмоқда. Биз ушбу мақолада айни масалага диққат қаратдик.

Мунис ва унинг “Мунису-л-ушшоқ” девонидан намуналар нашр эттириш дастлаб 1945, 1948, 1959 йилларга тўғри келади [2; 7]. 1980 йилда эса Тошпўлат Аҳмедов ҳам “Мунис” номли рисоласида шоирнинг айрим ғазалларини таҳлил қилади [1]. Шоир ижодидан катта қисмини нашр эттириш борасида Юнус Юсуповнинг хизматларини алоҳида эътироф қилиш жоиз. У

1980 йилда Мунис девонидан турли жанрларга оид шеърларидан тўплаб, “Сайланма” шаклида эълон қилади ва бу шоир ижодини кенг оммага ёйишда муҳим қадам бўлди [5]. Жумладан, ушбу “Сайланма”да шоирнинг тўлиқ ёки қисқартирилган ҳолатда 268 та ғазали киритилган.

Шоир лирик меросини, хусусан, ғазал жанрига мансуб шеърларни кенгроқ равишда таҳлил ва тадқиқ қилиш ҳамда уларни тўлдириш масаласида эса адабиётшунос Н.Жумахўжанинг хизматлари бекиёс. Чунки олим аксарият ҳолларда “Сайланма”да қисқартирилган ёки унга киритилмаган ғазаллар шарҳига кенг ўрин беради [2]. Олимнинг бундай йўл тутиши, *биринчидан*, сайланмада қисқарган ғазалларни тўлдириб, уни мукаммал ҳолга келтирган; *иккинчидан*, монографияда шу пайтгача нашрларда учрамайдиган айрим ғазаллардан намуналар келтирилиши ва шарҳланиши Мунис ижодининг янги қирралари ҳақидаги тасаввурни шакллантирган.

Илмда Мунис ижодини акс эттириш борасида юқоридаги икки нашр муҳим аҳамият касб этгани боис ишимизда уларни ўзаро қиёслашни жоиз топдик. Мазкур тадқиқотда “Мунису-л-ушшоқ” девонининг 940-рақамли қўлёзма ва 63-рақамли тошбосма нусхаларига таяниб иш кўрдик. Қиёслаш натижалари уларни қуйидагича таснифлаш мақсадга мувофиқ эканини кўрсатади:

1. *Тушириб қолдирилган байтларнинг тўлдирилиши.* Ю.Юсупов “Сайланма”ни нашрга тайёрлашда ўзи таянган қўлёзма ва тошбосма нусхалар ҳақида маълумот берган. Унга кўра, ношир 940, 1330, 1793, 7865 рақамли манбалар ҳамда 1875 йилги Хива тошбосма нусхаларига таяниб иш юритган. Н.Жумаев эса жиддий текширишлардан сўнг, асосан, 940 рақамли қўлёзма ва 1330 инвентардаги нусхаларни мукаммал ҳисоблаб, шулар асосида тадқиқот олиб борган. Бу икки манба Ю.Юсупов ва Н.Жумахўжа рўйхатида бўлишига қарамай, олимлар амалга оширган ғазал табдилларида фарқли ҳолатлар кузатилади. Ю.Юсупов томонидан амалга оширилган нашр текширилганда, унга Муниснинг жами 268 та ғазали киритилган бўлиб, 60 тасида байт тушиб қолиш ҳолати кузатилади. Жумладан, “Хос ўлиб жоҳ аҳлиға...”, “Жилва қилур

хар қачон...”, “Васл субҳию...”, “Эй, телба кўнглимизга...”, “Ул қуёш борур...”, “Сўз дегай тўти...”, “То юзига ул қуёш...” деб бошланувчи қатор ғазалларда аксарият ҳолларда бир байт, айрим вазиятларда икки байт тушириб қолдирилган. Бундай қисқаришлар, албатта, совет иттифоқи даври мафкураси нуқтаи назаридан амалга оширилган. Мустақилликгача бўлган вақт мобайнида олиб борилган барча илмий тадқиқотларда Мунис Хоразмий ҳаёти ва ижодий мероси коммунистик мафкура таъсирида ҳолис ва тўлақонли ёритилмади. Шу нуқтаи назардан, Мунис ва бошқа шу каби ижодкорлар ҳаёти ва фаолиятини мустақиллик мезонлари асосида қайта ўрганиш бугунги кун адабиётшунослиги ва матншунослигининг муҳим вазифаларидан бўлиб турибди.

Мунис адабий меросини бир қадар ҳолис тадқиқ этиш ишлари истиқлолнинг илк йилларида кўрина бошлади. Юқорида таъкидланган Н.Жумаевнинг Мунис Хоразмий ғазалиёти устидаги ишлари бунга далил. Масалан, 1980 йилги “Сайланма”даги шоирнинг қуйидаги ғазалига диққат қаратайлик:

*Басдурур ишқ ичра тўкмак дийдаи хунбор сув,
Истама ҳайвон булогиндин Скандарвор сув... [5; 99].*

“Сайланма” муаллифи байт туширилган ўринларга уч нуқта билан ишора кўрсатиб кетган. Мазкур ғазалнинг биринчи байтидан кейин ҳам шундай ишора бор ва бу тушиб қолган ўрин Н.Жумахўжа монографиясида тўлдирилган:

*Ким мулойимтабъ эса ғамдин етар чин узра чин,
Бу жиҳатдин кўргузар чин мавжидин ночор сув...*

Қайд этиш зарурки, айрим ўринларда “Сайланма” муаллифи байт қисқарган ўринларга ишора қўйишни унутади. Жумладан, “Чаманлар сайрига келгилки, фасли навбаҳор ўлмиш ...” [5; 276] деб бошланувчи ғазалда шундай ҳолат кузатилади. Унинг бешинчи байти қуйидагича:

*Тамошо қилки, ошиқлар кўзи янглиз бўлиб ҳар ён,
Аёқига хиромон сарварларнинг дур нисор ўлмиш... [2; 105].*

Ушбу байтдан сўнг девон қўлёзмасида яна шундай байт келтирилган:

*Назар қил раҳмат осоризаким, ҳар ён қуруқ ашжор,
Очиб гуллар, чиқориб сарвлар хизр шиор ўлмиш... [3; 108].*

Илоҳий қудрат тасвир топган юқоридаги ғазал Н.Жумаҳўжа нашрида тўлиқ ҳолда келтирилган.

Яна бир ўринда Н.Жумаҳўжа “Сайланма”даги бир ғазални мукаммал ҳолга келтиради:

*Лек алардин бордур афзун рутбаи ҳусни калом,
Анда не сўздурки назм услуби бирла топса жоҳ... [2; 30]*

Мазкур байт келтирилган ўринда монография муаллифи “Сайланма”дан ҳавола кўрсатади. Ажабланарлиси, сайланмадаги ғазалда айнан шу байт тушириб қолдирилган. Бундай ҳолатнинг юзага келиши, бизнингча, олимнинг иш жараёнидаги чалғиши натижасидир.

2. *Мисралар таркибидаги сўзларнинг тушиб қолиши.* Девон нашрларида айрим ҳолларда мисра таркибидаги сўз ва қўшимчаларнинг тушиб қолиш ҳолатлари кузатилади. Бундай вазиятлар баъзан техник, баъзида эса турли нусхалардан транслитерация қилиш оқибатида рўй берган. Масалан, “Чаманлар сайрига келгали...” деб бошланувчи ғазалда шундай ўрин мавжуд:

*Чаманлар сайрига келгилки, фасли навбаҳор ўлмиш,
Риёзи хулд янглиғ тоғу саҳро лолазор ўлмиш... [3; 108].*

Ушбу келтирилган байтнинг биринчи мисраси сайланмага айнан кўчган. Лекин Н.Жумаҳўжа матнида бу матлаъ фарқ қилган:

*Чаманлариға келгилки, фасли навбаҳор ўлмиш,
Риёзи хулд янглиғ тоғу саҳро лолазор ўлмиш...[2; 105].*

Бу ўринда сўз тушиб қолиши биринчидан, матний ғализликни юзага келтирган, иккинчидан, ушбу ҳолат вазний бузилишга ҳам сабаб бўлган. Ғазал арузнинг ҳазаж (мафойилун, мафойилун, мафойилун, мафойилун) баҳрида битилган. Шу нуқтаи назардан, сайланма вариант тўғри танланган:

Ча-ман-лар сай / ри-га кел-гил / ки, фас-ли нав / ба-ҳор ўл-миш
v — — — / v — — — / v — — — / v — — —

“Мунису-л-ушшоқ” девонидаги “Ошно” радифли ғазали иккала нашрда фарқланади, “Сайланма”да:

*Давлатинг боридадурлар барча олам ошно,
Қайтгач давлат жаҳонда топулур кам ошно... [5; 25].*

Ушбу байт Н.Жумахўжа вариантида иккала мисрада иккита тафовут билан келтирилган:

*Давлатинг борида бордур барча олам ошно,
Қайтгач давлат жаҳонда топулур кам ошно... [2; 99].*

Мазкур байтдаги ўзгариш мазмун ва вазнга катта таъсир кўрсатмайди, улар шакилий жиҳатдан фарқланади, холос.

3. Техник (янглиш) хатоларнинг учраши. Нашрларда техник хатолар кам бўлса-да кўзга ташланади. Масалан:

*Оғир айлар қулогин қасд бирла,
Бировга дарди ҳолим қилсам эълон... [3; 140-141]*

Яъни: мен одамларга ўз дарди-ҳолимни эълон – эълон, баён қилсам, улар менинг арзимни эшитмаслик учун атайин ўзларини карга соладилар.

Мазкур байт сайланмага айнан кўчирилган, бироқ Н.Жумахўжа вариантида белгиланган сўз “*аълон*” (луғатларда бу сўзга қўшин ва лашкарнинг байроқ ва нишонлари, деб изоҳ берилган) тарзида кўчирилиб, камчиликка йўл қўйилган:

*Оғир айлар қулогин қасд бирла,
Бировга дарди ҳолим қилсам аълон... [2; 25].*

Айрим ғазаллар матнидаги фарқланишлар бироз мунозарали. Қуйидаги байт бунга мисол:

*Басе гам боридин чекмиш оғирни,
Боғир бўлмиш ҳазин, кўнгил ёғирни... [3; 181-182].*

Мазкур байт Н.Жумаев матнида юқоридагича. “Сайланма”да иккинчи мисрадаги сўз фарқланади:

*Басе гам боридин чекмиш оғирни,
Ёғир бўлмиш ҳазин кўнглим ёғирни... [5; 28].*

Ушбу ўринда иккита ўзгариш содир бўлган. Бизнингча, иккинчи мисрада белгиланган сўз ношир томонидан янглиш кўчирилган. Чунки мисра охири ҳам шу сўз билан тугаган. Шу маънода, у ноширнинг техник хатоси сифатида белгиланиши тўғри бўлади. Яна шунга ўхшаш ҳолат бошқа ўринларда ҳам кўринади.

Бошқа бир вазиятда Н.Жумахўжа шундай камчиликка йўл қўйганини кўриш мумкин. Жумладан, “Ёлборсам ул соқийға...” деб бошланувчи ғазалнинг тўртинчи байтида бунинг намунаси учрайди. Сайланмада:

Андиш бирла сўз деким, пухтани,

Ташларлар эл оғзига олмай хом деб... [5; 61]

Байтнинг биринчи мисрасидаги “деким” сўзи Н.Жумахўжа наشريда “дейкин” тарзида хато ёзилган [2; 30]. Бундан ташқари, Н.Жумаевда радифнинг икки хил ҳолатда ёзилишига ҳам дуч келиш мумкин. Масалан:

Бодаеким, келди ишқ аҳли қадаҳ ошом анга,

Ёраб, эт кўнглум сафолин нашъапарвар жо анга.

Олим мазкур ғазал таҳлилида келтирилган биринчи мисолда радифни “анга” тарзида кўрсатади. Бироқ кейинги намунада радиф “анго”га ўзгарган:

Солики роҳи фано кўрмас сафар ранжсинким,

Нақшбандий, манзили мақсаддур аввал ком анго [2; 54-55].

Албатта, бу ўринда икки вариантдан бирининг сақланиши принцип нуқтаи назаридан маъқул бўлар эди.

4. Шоир ғазалларининг табдил қилинишида йўл қўйилган камчиликлар. Юқорида келтирилганлардан ташқари, турли нусхалардан кўчирилиш оқибатида қўпол хатоларга йўл қўйилган ўринлар мавжуд. Шундай ҳолат Муниснинг машҳур ғазалларидан бири бўлган “Шуаро”да учрайди. “Сайланма” муаллифи ғазалнинг учинчи байтини қуйидагича берган:

Дўстлар лутфидин қилур маҳжур,

Баски, бор душмани замон шуаро... [5; 12].

Н.Жумаев варианты:

Дўстлар лутфидин қилур маҳжур,

Баски, бор душман замон шуаро... [2; 22].

Матн табдили жуда нозик иш ҳисобланади. Бунда йўл қўйилган кичик камчилик ҳам мазмунга жиддий таъсир ўтказади. Оқибатда матн аслиятдан узоқлашиб кетади. Юқоридаги изофий бирикма бунга далилдир. Ундаги “душмани замон” бирикмасидаги бир ҳарф – “и”нинг тушиб қолиши *замоннинг душманлари* эмас, *замоннинг ўзи душман* деган мазмунни англатиб, жиддий бузилишни юзага келтирган.

Нашрларда бундай мисоллар кўплаб ўринларда учрайди. Жумладан, яна бир изофий бирикмада янглишиш сайланмага киритилган “Фасли гули баҳор...” деб бошланган ғазалда кўриниш берган:

Фасли гули баҳор эрур мавсуми шабоб,

Хушдур бу чоғда даври маю нағмаю рубоб... [3; 30]

Йигитлик – ёшлик даврининг баҳор фасли гулига қиёсланган бу мисра “Сайланмада” “Фасли гулу баҳор эрур мавсуми шабоб...” тарзида нотўғри кўчирилган. Бироқ бу камчилик “Мунис ғазалиёти” китобида бартараф қилиниб, асл мат тикланган.

“Мунису-л-ушшоқ” девони манбалари қиёсий ўрганилганда айрим ғазалларда тафовутли сўзларнинг учраши ва уларнинг ҳар бири мазмунга мос келиши мураккаб вазиятни юзага келтиради. Табиийки, бундай ҳолларда аслиятга мувофиқ матнни тиклаш қийин кечади. Қуйидаги байт ҳам ана шундай характерга эга:

Таҳрик топар тонг ели бирла дема лола,

Лўлидурур, ўйнар боши устида паёла... [3; 171].

Н.Жумахўжа аксар ҳолатда илмда мукаммал дея эътироф қилиб келинаётган 940-рақамли нусхага мурожаат қилиб иш кўради. Мазкур ўринда ҳам у монографияга юқоридаги вариантни танлайди ва уни қуйидагича шарҳлайди: “...Мунис жонли бир манзарани – тонг ели таъсирида ҳаракатланаётган лолани тасвирлаётир. Муаллиф лола тасвирини янада жонлантириш мақсадида инсонлар ҳаётидан унинг ҳолатига монанд лавҳа топади. Лолани бошида пиёла билан ўйнаётган лўлига ўхшатади” [2; 114].

Албатта, бу шарҳга бошқа вариантни кўрмаган ҳолатда ишониш мумкин. Лекин “Сайланма” варианты билан танишиш бунга шубҳа уйғотади:

*Таҳрик топар тонг ели бирла доғи лола,
Лўлидурур, ўйнар боши устида паёла... [5; 40]*

Кўринганидек, биринчи мисрадаги “дема” сўзи бу вариантда “доғи”га ўзгарган ва мазкур ҳолат ҳам ўз мантиғига эга. “Доғ” сўзининг бир неча маънолари бор. Жумладан, у “яна”, “ҳам” ва тўғридан тўғри “доғ” тушунчаларига эга сўз ҳисобланади. Бу вазиятда ғазалнинг умумий мазмунидан келиб чиқиб бир тўхтамга келиш мақсадга мувофиқ:

*Сунбул гул уза соя солибдурму ёхуд,
Ҳар ён очилибдурму юзинг узра кулола.
Кўрдим юзинг атрофидадур ҳалқаи зулфинг,
Ой даврида ким кўрмиш экондур қаро хола...*

Кейинги байтлардаги соя ва қаро хол ишоралари лола (лолақизғалдоқ)нинг қора доғи билан боғлиқ сўз ўйини қилинганига далолатдир. Шу нуқтаи назардан, “Сайланма” варианты тўлиқ ўзини оқлайди.

Яна бир шунга ўхшаш ҳолат “Маҳвашимким, йўқдур андоқ...” деб бошланган ғазалда кўринади. Унинг тўртинчи байти қуйидагича:

*Юз уза мушкин хати бош чекмиш андоқ ҳар тараф,
Ким магар тутмиш қуёш ойинасини нима занг... [5; 109].*

“Сайланма”да келтирилган мазкур байт Н.Жумаҳўжа вариантида фарқланади:

*Юз уза мушкин хати бош чекмиш андоқ ҳар тараф,
Ким магар тутмиш қуёш ойинаси даврини занг...*

Н.Жумаев ушбу байтни қуйидагича шарҳлайди: “Қуёш тикка кўтарилиб, оламни қиздираётган чоқда, унинг заррин ҳалқасини қип-қизил аланга ўраб олгандек, у гўё ловуллаб ёнаётгандек кўринади. Шоир табиатнинг бу нодир лавҳасидан фойдаланиб, маъшуқанинг юзи ва юз атрофидаги хатту зулфу сочларини романтик бўёқларда тасвирлашга эришган. Бу тасвир орқали дилбарнинг офтобдай мунаввар, тафтли чехраси, мушкин хатти, паришон

зулфи якқол намоён бўлади [2; 117]”. Бизнингча, олимнинг фикрлари асосли ва кейинги нашрларда буни инобатга олмоқ жоиз.

Қўлёзма манбалар ва нашрлар қиёсланганда бу каби мунозарали ҳамда конкрет фарқланишлар жуда кўп ўринларда учрайди. Аксар матний ғализликларга Н.Жумахўжа томонидан тузатишлар киритилган. Жумладан, яна бир ғазалда шундай тузатишга гувоҳ бўлиш мумкин:

*Бўлмаса жинси жамолингга харидор офтоб,
Не учун зарпошлиглар айлар изҳор офтоб... [5; 72].*

“Мунис ғазалиёти” китоби муаллифининг қўлёзма манбаларни таққослаши натижасида юқорида белгиланган сўз “хусну жамолингга” тарзида келтирилиб, ғазал жозибадорлиги таъминланган.

5. *Нашрларга киритилмаган ғазаллардан илк намуналарнинг берилиши.* Юқорида таъкидланганидек, ҳали Мунис ғазалиёти ва бошқа жанрдаги назмий асарлари тўлиқ ҳолда нашр этилмаган. Шоирнинг жуда кўплаб шеърлари, айниқса, ғазаллари илм аҳлига номаълумлигича қолмоқда. Шундай бўлса-да, адабиётшунос ва матншунос олимлар томонидан бу бўшлиқни тўлдиришга уриниш сақланиб турибди. Хусусан, Н.Жумахўжа ҳам ўз монографиясида сайланма ва бошқа нашрларга кирмаган бир қанча ғазалларидан бир ёки бир нечта байтларини таҳлил қилиш орқали Мунис ғазалиётининг янги қирраларини очишга ҳаракат қилган. Айрим ҳолларда олим шу кунгача эълон қилинмаган девондаги бир нечта ғазалларни ҳам тўлиқ шаклда китобга киритган. Ана шулардан бири Муниснинг ошиқона руҳда битилган “Фароғ” радифли ғазалидир. У қуйидаги матлаъ билан бошланади:

*Соқиё, йўқтур манга андуҳи даврондн фароғ,
Ғамзада жоме карам қил, то топай ондин фароғ... [2; 76-78].*

Муниснинг воқеабанд шаклда битилган “Бу кеча” радифли ғазали ҳам мазкур китобдан тўлиқ жой олган:

*Шукрилиллаҳким, тушумга кирди жанон бу кеча,
Айланиб комим била гардуни гардон бу кеча... [2; 80-81].*

Хулоса қилиб айтганда, мавжуд нашрларда ҳали бартараф қилиниши лозим бўлган нуқсон ва камчиликлар кўп. Мазкур муаммолар ечими учун, албатта, Мунис девони тўлиқ ҳолда матншунослик нуқтаи назаридан тадқиқ қилиниши зарур. Шу билан бирга, “Мунису-л-ушшоқ” девонининг академик нашрларини амалга ошириш ҳам соҳанинг устувор вазифаларидандир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Аҳмедов Т. Мунис. – Тошкент: Фан, 1980. – 47 б.
2. Жумаев Н. Мунис ғазалиёти. – Тошкент: Адабиёт ва санъат, 1991. – 160 б.
3. Мунис, Шермуҳаммад. Девон. – ЎзР ФА Шарқшунослик институти фонди, № 940 рақамли қўлёзма.
4. Мунис, Шермуҳаммад. Девон. – ЎзР ФА Шарқшунослик институти фонди, № 63 рақамли тошбосма.
5. Хоразмий Мунис. Сайланма / Нашрга тайёрловчи Ю.Юсупов. – Тошкент: Адабиёт ва санъат, 1980. – 368 б.